

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
Юридичний інститут**

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
В УКРАЇНІ**

**Матеріали V-ї Регіональної міжвузівської
наукової конференції
[Івано-Франківськ, 16 квітня 2004 року]**

**Івано-Франківськ
2004**

Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо прав та свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали V-ї Регіональної міжвузівської наукової конференції [Івано-Франківськ, 16 квітня 2004 року]. – Івано-Франківськ, 2004. – 172 с.

У збірник включені статті і тези доповідей учасників V Регіональної міжвузівської наукової конференції "Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні", яка відбулася 16 квітня 2004 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Теоретичні положення і практичні рекомендації учасників конференції щодо удосконалення різних галузей права та юридичних наук стануть вагомим кроком на шляху розвитку правової думки і законодавчого процесу в Україні.

Для працівників правоохоронних і судових органів, науковців, викладачів, аспірантів та студентів вищих юридичних навчальних закладів.

In collection articles and theses of speeches of participants of the Vth Regional scientific conference of young scientific and graduate students "Problems of perfection of the legal regulation concerning providing rights and freedoms of man and citizen in Ukraine", which happened 16 April of 2004 on the base of Law institute of the Precarpathian university named after Vasil Stefanyk, are included.

The theoretical positions and practical recommendations of participants of the conference concerning the improvement of different branches of law and legal sciences will become an important step on the way of development of legal opinion and legislative process in Ukraine.

For workers of legal and judicial organs, research workers, teachers, graduate students and students of higher legal educational establishments.

Редакційна колегія: В.Д.БАСАЙ – д-р юрид. наук, проф. (головний редактор); В.В.КОРОЛЬ – канд. юрид. наук, доц. (відповідальний секретар); М.В.КОСТИЦЬКИЙ – акад. АПРН, д-р юрид. наук, проф.; П.Л.ФРИС – канд. юрид. наук, проф.; П.О.ГВОЗДИК – канд. юрид. наук, доц.; Н.Р.КОБЕЦЬКА – канд. юрид. наук, доц.; В.А.ВАСИЛЬЄВА – канд. юрид. наук, доц.

Адреса редакційної колегії:
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Юридичний інститут.
Тел.: (0342)55-24-89.
Тел. факс: (03422) 2-55-80.
Ресстраційне свідоцтво серія КВ №4150

© Видавництво "Глай" Прикарпатського національного університету.

Пленарне засідання

М.В.Костицький – суддя Конституційного Суду України, заслужений юрист, академік АПРН України, член-кореспондент АПН України, доктор юридичних наук, професор

КОНКРЕТИЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В ГАЛУЗЕВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

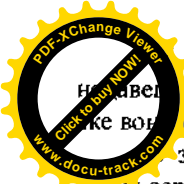
Творення новітнього українського законодавства має ознаки і особливості. Якщо на першому етапі цього процесу головне завдання полягало у тому, щоб трансформувати старе радянське законодавство, зокрема Конституцію, галузеве законодавство шляхом внесення змін, доповнень, уточнень у чинні кодекси і Конституцію, то на другому етапі, починаючи з 1995 року (від Конституційного договору), можна говорити вже про перехід до кодифікації національного законодавства.

Конституція України є базовим і фундаментальним джерелом для всіх галузей права, для розвитку галузевого законодавства. Хоч у Конституції України не зазначено, що це є Основний Закон, як це писалося раніше в радянських конституціях. У ряді демократичних держав, зокрема у Федеративній Республіці Німеччини, фундаментальний головний закон називається не конституція, а Основний, чи базовий, закон. Базовий для чого? Базовий для розвитку федерального законодавства, законодавства земель, базовий для розвитку всіх галузей права.

Конституція України по суті є основним законом, виходячи із загальної теорії права і теорії конституційного права. Галузеве законодавство мусить орієнтуватися на Конституцію як на основу. Остання закладає презумпцію справедливості, цінності, значимості, первинності Конституції, і це зобов'язує кодифікаторів, авторів простих чи кодифікованих законів (кодексів) дотримуватися Конституції.

Первинність Конституції з огляду на сказане проявляється у галузевому законодавстві стосовно захисту прав і свобод людини та громадянина. Особливо це стосується Цивільного кодексу, який може вважатися другою "конституцією" після Основного Закону, оскільки він регламентує головні напрями діяльності людини, її місце і життєдіяльність у суспільстві.

У Конституції є цілий блок статей, регулюючих права і свободи людини та громадянина, осіб без громадянства, іноземців у сфері публічно-правових відносин. Але у зв'язку з тим, що громадянське суспільство первинне по відношенню до держави, людина поставлена в центр правового

чинному законодавстві вказані численні випадки, коли законодавець надає певним категоріям осіб право користуватися чужим майном, можуть здійснити незалежно від волі власника. Законодавства зарубіжних країн відомі й інші підстави встановлення сервітутів. Як відомо, римське приватне право знало встановлення сервітутів за давністю. Зустрічається такий спосіб набуття сервітутів у багатьох сучасних країнах [1, с.234].

Слід відзначити, що Проект Цивільного кодексу України [3, с.104] (у редакції від 20 березня 1996 року (п.2 ст.391) та Проект від 25 серпня 1996 року [4, с.148] (п.2 ст.413) серед інших підстав також допускали встановлення сервітутів за "давністю користування", проте у новому Цивільному кодексі України така підстава встановлення сервітутів закріплена не отримала.

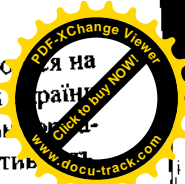
1. Гражданское и торговое право капиталистических государств. – М.: Международные отношения, 1993.
2. Підпригора О.А. Основи римського приватного права. – К.: Вища школа, 1995.
3. Цивільний кодекс України. Проект (20 березня 1996 року). – К., 1996.
4. Цивільний кодекс України. Проект (25 серпня 1996 року) // Українське право. – 1996. – №2(4).

І.Б.Саракун (м.Івано-Франківськ)
**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВА АКЦІОНЕРІВ-ІНВЕТОРІВ НА
 ОДЕРЖАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ
 АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА**

На сьогоднішній день акціонерні товариства мають визначальний вплив на економічні та політичні процеси в Україні. Досить часто акціонери, не бажаючи глибоко вникати у справи товариства, втрачають контроль над діяльністю органів управління. Це, як правило, призводить до конфліктних ситуацій і зловживань їх правами. Одна з основних причин зловживань полягає у приховуванні керівними органами від акціонерів і держави належної або надання хибної інформації. Без одержання інформації здійснення інших корпоративних прав акціонерами може виявитися неможливим.

Для аналізу/поняття прав акціонерів на інформацію слід звернутися до визначення поняття "інформація" в українському законодавстві.

Право акціонера на отримання інформації про діяльність акціонерного товариства передбачено п."г" ст.10 Закону України "Про господарські товариства". Корпоративні відносини, пов'язані з реалізацією права акціо-

нера на одержання інформації про діяльність товариства, ґрунтуються на основних принципах інформаційних відносин, визначених Законом "Про інформацію" [1, с.650]. Серед них: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність; вірогідність інформації; повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

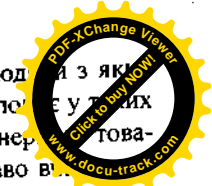
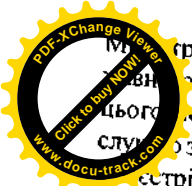
Для того, щоб не вдаватися до полеміки про правове регулювання права на інформацію, слід зазначити, що сутність розкриття інформації акціонерними товариствами полягає у забезпеченні доступності заінтересованим особам до повної та достовірної інформації, яка стосується умов випуску й обігу цінних паперів, результатів фінансово-господарської діяльності товариства та іншої істотної інформації, що оприлюднюється.

Інформаційна прозорість і відкритість ринку цінних паперів виступає як одна з основних гарантій прав інвесторів. Недарма право акціонера на регулярне і своєчасне отримання інформації про акціонерне товариство є одним з основних прав акціонерів відповідно до Принципів корпоративного управління, розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку [2, с.50]. І хоч для України, яка не є членом ОЕСР, принципи, призначені для членів цієї організації, не обов'язкові, проте їх додержання – необхідна умова залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Гарантія можливості публічного доступу до реєстраційних і інших документів акціонерних товариств, а також правила захисту інтересів третіх осіб передбачено у першій директиві Європейського Союзу [3, с.3-7]. Відповідно до ст.2 першої директиви така інформація повинна включати в себе: основні положення статуту АТ, будь-які види доповнень до статуту, дані про представників АТ, суму акціонерного капіталу, дані про баланс, доходи і витрати за кожний фінансовий рік, інформацію про зміну місця основної діяльності АТ, його розширення, оголошення недійсності реєстрації АТ судом, призначення ліквідаційної комісії, дані про ліквідацію АТ тощо.

Вищезазначені відомості повинні міститися в Єдиному Національному Реєстрі і публікуватися в спеціалізованому друкованому органі. Суб'єкти господарювання повинні мати право на одержання даних з Єдиного Національного Реєстру за наявності письмової заяви з оплатою послуг. Отже, такий порядок надання інформації про діяльність АТ спрямований на забезпечення повного доступу потенційних інвесторів до інформації про можливість і перспективи інвестування в різноманітні сектори економіки України.

Можливість публічного доступу до інформації про діяльність суб'єктів господарювання в Україні регулюється постановою Кабінету

трів України від 22.01.96 р. №118 "Про створення Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України". Однак деякі положення цього формативного акта є нечіткими і неконкретними. Наприклад, як слугує зазначає Р.Петров [4, с.17], у перелік видів інформації, яка міститься в реєстрі, входять економічні показники – "дані, які характеризують виробничо-технічні і фінансово-економічні показники суб'єкта господарської діяльності", але немає наведеного переліку видів інформації, яка може класифікуватися як "економічні показники".

На наш погляд, потребує уточнення і поняття суб'єкта, який має право користуватися інформацією, що знаходиться в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України.

Належне функціонування механізму публічного доступу до інформації про діяльність АТ буде сприяти захисту прав інвесторів і інших суб'єктів господарювання, якщо інформація з Єдиного державного реєстру [5, №118] матиме офіційний характер відповідно до вимог першої директиви ЄС. Це обумовить можливість захисту інтересів суб'єктів господарювання в судовому порядку.

У ринкових умовах рівень розвитку законодавства, яке регулює питання забезпечення прав інвесторів-акціонерів на інформацію, є одним з основних факторів, які впливають на формування сприятливого інвестиційного клімату та зміцнення економіки країни. Адже потенційний інвестор перш ніж здійснити купівлю акцій акціонерного товариства зазвичай проводить розслідування стану справ товариства з метою визначення міри ризику і можливості одержання наступних дивідендів від вкладів.

Щоб визначити привабливість цінних паперів, інвестор повинен отримати повний опис емітента та інвестиційного проекту. Для цього п.21 Положення про порядок реєстрації випуску акцій і облігацій підприємств та інформації про їх емісію [6] встановлено перелік відомостей, які мають бути включені в інформацію про первинну емісію акцій, а саме: повне найменування майбутнього акціонерного товариства; відомості про засновників, уповноважених проводити дії щодо підписки на акції; предмет та мета діяльності; дата проведення установчих зборів; розмір статутного фонду, що передбачається; внески засновників до статутного фонду та форма здійснення внесків; найменування банківської установи та номер розрахункового рахунку, на який мають бути внесені початкові внески; дані про емісію цінних паперів.

Враховуючи важливість об'єктивності та правдивості зазначеної інформації для потенційного інвестора, слід підтримати пропозицію І.Спасибо-Фатесвої [7, с.25] щодо встановлення відповідальності засновників перед акціонерним товариством, яке вони створили, за подання в

інформації про випуск акцій неправдивих відомостей, виходячи з якої особи, що підписалися на акції, зазнали збитків. Автор пропонує в випадках надати акціонерам можливість вимагати від акціонерного товариства викупу належних їм акцій, а товариству надати право в порядку регресу позов до засновників про відшкодування йому завданих збитків у вигляді різниці в сумі між сплаченою за такими вимогами вартістю акцій і одержаними при підписці на ці акції коштами.

Кримінальна відповідальність засновників, а також посадових осіб акціонерного товариства, які здійснюють емісію цінних паперів, передбачена ст.223 Кримінального кодексу України. У цій статті йдеться про внесення громадянином або службовою особою суб'єкта господарської діяльності в документи, які подаються для реєстрації емісії цінних паперів, завідомо недостовірної інформації, а також затвердження таких документів, якщо ці дії заподіяли велику матеріальну шкоду інвесторів.

Заслугує уваги Федеральний Закон "Про захист прав і законних інтересів інвесторів на ринку цінних паперів", який здатний здійснити суттєву допомогу в захисті прав акціонерів, передбачаючи механізми оскарження дій керуючих ФКЦП Росії.

Так, наприклад, згідно зі ст.12 цього закону ФКЦП Росії (її регіональне відділення може накладати штрафи на посадових осіб (керуючих), зокрема, за такі дії: а) ненадання інвестору належної інформації; б) порушення порядку і строків розкриття (опублікування) належної інформації професійним учасником або емітентом; в) незаконну відмову або ухилення від внесення запису в реєстр власника цінних паперів або внесення у вказаний реєстр недостовірної інформації, або порушення строків видачі виписки з указанного реєстру; г) перешкоджання реалізації прав інвестора з боку емітента, реєстратора, здійснення впливу на інвестора. Дану практику слід урахувати й українським законодавцям, адже у такий спосіб можна попередити зазначені зловживання.

Отже, довіра інвесторів зростає, якщо правова система зможе передбачити ефективні механізми, які дозволяють акціонерам звертатися до суду або в державні чи приватні органи та організації за захистом законних інтересів.

1. Стаття 5 Закону України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №48. – Ст.650.
2. Принципы корпоративного управления ОЭСР // Организация экономического сотрудничества и развития. – 2000. – 50 с.
3. Перша Директива Ради від 9 березня 1968 р. про координування гарантій, які вимагаються державами-членами від компаній у розумінні другого абзацу ст.58 Договору для захисту інтересів держав-членів та інших держав із метою досягнення єдиної еквівалентності

ких гарантій у всіх країнах Співтовариства // Директиви ЄС стосовно корпоративного
 оводства. – К., 1998. – С.3-7.
 4. П...
 5. П...
 6. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.96 р. №118 "Про створення
 Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України".
 7. Положення про порядок реєстрації випуску акцій і облігацій підприємств та інформації
 про їх емісію. Затв. Рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку від
 12 лютого 1998 р. №36 // Урядовий кур'єр. – 1998. – 30 травня.
 8. Спасибо-Фатеева І.В. Цивільно-правові проблеми акціонерних правовідносин: Автореф.
 дис. ... д-ра юрид. наук / Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Харків, 2000. – С.25.

Л.В.Винар (м.Львів)
**СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ,
 ЗАСНОВАНИХ ДЕРЖАВОЮ**

Юридичні особи виникають у порядку, який визначається законодавством. З урахуванням виду юридичних осіб, завдань і мети їх діяльності, визначається ступінь впливу держави на їх утворення. В залежності від цього розрізняють розпорядчий, дозвоільний і нормативно-явочний порядок створення юридичних осіб. У юридичній літературі деякі автори виділяють ще явочний порядок створення юридичної особи [1, с.103].

Цивільний кодекс України поділяє юридичних осіб залежно від порядку їх створення на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права [2]. Юридичним особам приватного права, які виникають з ініціативи приватних осіб, притаманні дозвоільний, нормативно-явочний та явочний порядки створення. Юридичні особи публічного права створюються в розпорядчому порядку. Що стосується юридичних осіб, заснованих державою, то юридичні особи публічного права створюються в розпорядчому порядку, а юридичні особи приватного права можуть створюватися як у розпорядчому, так і в нормативно-явочному порядку.

Суть розпорядчого порядку полягає в тому, що сама держава в особі відповідного державного органу безпосередньо виносить рішення про створення організації. Виконання даного рішення здійснюється в обов'язковому порядку. Для цього порядку утворення юридичної особи характерні такі стадії: видання ініціативного, розпорядчого акта компетентним органом держави; затвердження статуту; реєстрація юридичної особи.

При нормативно-явочному порядку юридичні особи виникають на основі загального дозволу законодавця, правових норм, що містяться в

нормативно-правових актах. Звідси походить один з елементів утворення цього способу – "нормативний". Проте самої лише нормативності для виникнення юридичної особи недостатньо. Необхідною умовою для засновників, їх звернення до компетентного органу для реєстрації. Цьому порядку створення притаманні такі стадії: ініціативний акт засновників і розробка статуту; реєстрація юридичної особи.

Можна виділити декілька способів створення юридичних осіб, які засновуються державою:

- заснування державного підприємства, казенного підприємства, державної установи, господарського товариства шляхом видання розпорядчого акта;
- заснування державного акціонерного товариства шляхом корпоративізації державних підприємств;
- заснування державного акціонерного товариства шляхом приватизації майна державного підприємства;
- заснування господарського товариства разом з іншими (приватними) особами.

Державне підприємство засновується державою в особі уповноваженого державного органу в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності і входить до сфери управління цього органу. Державне підприємство здійснює діяльність на підставі статуту, який затверджується органом-засновником.

Казенне підприємство створюється в розпорядчому порядку державою за рішенням Кабінету Міністрів України, який виступає засновником. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється [3]. Казенне підприємство здійснює свою діяльність на підставі типового статуту казенного підприємства. Особливістю даного підприємства є те, що створення його можливе лише на підставі рішення Кабінету Міністрів України за наявності однієї з таких умов: законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад п'ятдесят відсотків) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава; за умовами господарювання в певній галузі неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважаючим (понад п'ятдесят відсотків) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ними задовольняються, як правило, не може бути рентабельним; приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.